

KULTÚRAFINANSZÍROZÁS

Finanszírozási modellek:

- **Koordinált kultúrafinanszírozás:** a közvetlen állami finanszírozás hangsúlyosan jelen van, a kultúrpolitika kormányzati szinten határozza meg az értékrendet. Felülről lefelé irányuló intézményfejlesztés, a nonprofit szektor ellenőrzés alatt tartása, a magánszektor támogatásainak visszaszorulása jellemzi ezt a szemléletet. Franciaország alkalmazza a legtisztábban ezt a modellt.
- **Liberális kultúrafinanszírozás:** az állam csak ott avatkozik be, ahol az feltétlenül szükséges. Ebben a felfogásban a társadalom alakítja aktívan a kulturális szektort, alulról felfelé irányuló kezdeményezések, a magánszektor aktív jelenléte jellemző. Ez a kultúrpolitika a művészt vállalkozónak tekinti, a versenyszellemet kívánatosnak tartja, az állam „karnyújtásnyira” van jelen a szektorban. Az Egyesült Királyságban érvényesül ez a gyakorlat.
- **Magyar gyakorlat:** Mindkét modellből vesz át elemeket, de a szektorban meghatározó állami jelenlét, a szponzoráció és a mecénatúra elenyésző szerepe miatt a koordinált modellhez áll közelebb.

A Képviselői Információs Szolgálat Infojegyzete a kulturális szektor eltérő finanszírozási modelljeit és a magyar finanszírozási struktúra alappilléreit mutatja be, röviden áttekintve az Európai Unió finanszírozási forrásait, a tagállami finanszírozási modelleket, az állami szektor jelenlétének különböző megnyilvánulási formáit és a magyar gyakorlatot.

Az Európai Unió kultúrafinanszírozása

Az eredetileg gazdasági közösségként létrejövő Európai Unió a Maastrichti szerződésben említi meg először a kulturális politikát, melyet tagállami hatáskörében hagy, de a szerződés 6. cikkében kiegészítő, összehangoló tevékenységre biztosít lehetőséget a kultúra területén szupranacionális szinten.

Az Európai Unió Tanácsa [2002-es állásfoglalásával](#), a kultúra fokozottabb figyelembevételére hívott fel: „A kulturális szempontokat is mérlegelni kell valamennyi közösségi döntés során, legyen szó versenypolitikáról, a belső piacot vagy a közös kereskedelmet érintő kérdéssről.” Összhangban az állásfoglalással az amsterdami és a lisszaboni szerződésmódosításokkal erősítették a kultúra közösségi pozícióját.

A lisszaboni szerződés egyik újítása, hogy kulturális ügyekben hozott döntésekhez a korábban egyhangúságot megkívánó szavazás helyett a minősített többséggel történő szavazást teszi meg főszabálynak. Ez főként a finanszírozási programok formájával és alkalmazási körével kapcsolatos döntéshozatalt könnyíti meg.

Az **Unió két forrásból** teremti elő a pénzügyi forrásokat a kultúra támogatására:

- **központi költségvetési** forrásokból az országok (intézmények) közötti kulturális együttműködési programokat támogatják. Ennek keretében hirdették meg a Kreatív Európa programot 2014-2020 közötti időszakra, mely a rendelkezésére álló 1,46 milliárd euróból legalább 250 ezer művészt és kulturális szakembert kíván támogatni. Emellett a program része művészeti és audiovizuális szervezetek és szakemberek képzése, és a már korábban meghirdetett Európa Kulturális Fővárosa program, az Európai Örökség cím, az Európai Örökség Napok további finanszírozása.
- **a Strukturális Alapokból** főként fejlesztésre, beruházásokra lehet támogatást elnyerni, a kulturális szektor infrastrukturális feltételeinek javítására fordíthatóak az így elnyert összegek. 2007-2013 között 5 milliárd 966 millió euró volt a kulturális szektor számára előirányzott összeg.

**ÁLLAMI JELENLÉT
A KULTURÁLIS SZÉKTORBAN**

Az állami szektor jelenléte, kulturális szektort befolyásoló tevékenysége alapján is csoportosíthatjuk a **finanszírozási modelleket**:

- **művezető állam:** a kulturális folyamatok egészét, felülről vezérelve igyekeznek kézben tartani;
- **menedzser típusú állam:** az állam közvetlenül részt vesz a kulturális folyamatok alakításában, a keretek meghatározásában;
- **mecénás típusú állam:** korlátozott állami befolyás, támogatás bizonyos intézményeknek/folyamatoknak;
- **réssegítő típusú állam:** az állam nem vesz részt a közvetlen finanszírozásban, ösztönzőkkel, pl. adókedvezményekkel erősíti a szektort.

Az állam közvetlen és közvetett finanszírozási eszközei

- **közvetlen állami szerepvállalás:** a központi költségvetés terhére nyújtott támogatás, lottónyeremények adóján keresztül történő támogatás, díjak, ösztöndíjak alapítása
- **közvetett állami szerepvállalás:** a kulturális termékek áfájának csökkentése, kulturális intézményeket, programokat támogató cégeknek a támogatás arányában nyújtott adókedvezmények.

A MAGYAR KULTÚRAFINANSZÍROZÁS ALAPJAI

Magyarországon a rendszerváltást követően kettősség volt jellemző, egyfelől jelen volt a művezető típusú állam kiépített rendszere, másfelől nagy gyorsasággal jöttek létre non-profit szervezetek és külföldi mintákat alapul véve törvény született a Nemzeti Kulturális Alapról.

Megjelent az adókedvezményeken keresztül ösztönző kulturális finanszírozás is.

A rendszer azonban továbbra is egyes maradt: a magyar kultúrafinanszírozásban a közvetlen állami szerepvállalás a legmeghatározóbb, ezt igazolja az is, hogy a **szponzorációból származó kultúrára fordított támogatás az állami támogatáshoz képest elenyésző**, 3,9 százalék. A non-profit szektor bevételeinek meghatározó százaléka, 40 százaléka 2012-ben továbbra is az államtól származott.

Az állami kultúrafinanszírozás a rendszerváltás óta eltelt időben mindig a gazdaság adott helyzetéhez igazodott, reálértéken nézve 1991-hez képest 2010-ben 6 százalékkal többet költött az állam a központi költségvetésén keresztül kultúrátámogatásra.

3.7.1. A költségvetés kulturális kiadásai						
Megnevezés	Folyó áron, millió Ft			Százalékos megoszlás		
	2002	2010	2011	2002	2010	2011
Könyv-, zenemű- és lapkiadás	2 623	2 407	2 488	1,8	1,2	1,1
Rádió-televízió műsorszolgáltatás	1 695	1 920	1 688	1,1	1,0	0,8
Közművelődési tevékenység	72 082	109 336	121 267	48,7	55,5	55,8
Ebből:						
művelődési központok, házak	23 072	36 861	47 190	15,6	18,7	21,7
könyvtárak	23 196	33 132	36 137	15,7	16,8	16,6
múzeumok, levéltárak	25 814	39 343	37 940	17,4	20,0	17,5
Művészeti tevékenység	54 771	47 712	50 188	37,0	24,3	23,1
Ebből:						
színházak	22 606	40 838	32 643	15,3	20,8	15,0
zene- és táncművészet	12 762	5 783	16 415	8,6	2,9	7,5
Állat-, növénykertek és nemzeti parkok tevékenysége	7 692	16 071	18 092	5,2	8,2	8,3
Egyéb szórakoztatási és kulturális tevékenység	9 219	19 204	23 754	6,2	9,8	10,9
Kulturális kiadások összesen	148 082	196 650	217 477	100,0	100,0	100,0

Forrás: Magyar Statisztikai évkönyv 2011, 154.o.

Közvetett állami szerepvállalás adókedvezmények útján:

- a személyi jövedelemadó 1 százaléka feletti szabad rendelkezésből a kulturális szektornak az így befolyt bevételek kb. 10 százaléka jut;
- csökkentett adóteher bizonyos kulturális termékekre: pl. 5 százalékos áfa könyvekre, folyóiratokra;
- a közvetett állami szerepvállalás egyik formájaként az állam nyújthat harmadik személynek adókedvezményt azért, mert az korábban kulturális tevékenységet támogatót, ilyen például a cégeknek nyújtott adókedvezmény melyet a társaságok filmalkotások és előadóművészeti szervezetek támogatása esetén vehetnek igénybe.

Nemzeti Kulturális Alap (NKA)

Az NKA-t [1993. évi XXIII. törvény](#) hozta létre, elkülönített állami pénzalapként. 2011 óta fő bevételi forrása az ötöslottó szerencsejáték játékadójának 90 százaléka, de bevétele többek között a kulturális adó teljes összege; a közös jogkezelő szervezetek befizetései, az alaphoz benyújtott pályázatokra kiírt kötelező pályázási díj is. **2014-es költségvetési bevétel előirányzata 10, 7 milliárd forint.**

Az NKA kuratóriumi rendszer működtetésével dönt a rendelkezésére álló források elosztásáról a hozzá beérkezett pályázatok alapján. A kurátorokat szakmai szervezetek jelöltjei közül választják ki, akik a pályázati anyagok mérlegelése után demokratikus szavazás útján döntenek.

Az NKA törvényben meghatározott keretek között **ad támogatást** többek között:

- a kulturális ágazat területén a nemzeti és az egyetemes értékek létrehozására, megőrzésére, valamint hazai és határon túli terjesztésére;
- a kulturális ágazatot érintő évfordulókra, fesztiválokra, hazai és külföldi rendezvényekre;

- a nemzetközi kiállításokon, vásárokon a nemzeti kulturális jelenlét biztosítására, a hazai és külföldi kulturális rendezvényeken, fesztiválokon történő részvételre;
- a művészeti alkotások új irányzataira, új kulturális kezdeményezésekre, a kultúrával kapcsolatos tudományos kutatásokra, az épített örökséggel, az építőművészettel kapcsolatos tevékenységekre;
- a kultúrateremtő, kultúraközvetítő, valamint egyéni és közösségi tevékenységekre, a kiemelkedő szakmai teljesítmények elismerésének díjazásához, valamint a szakmai szervezetek vagy a miniszter által alapított kulturális, művészeti díjakhoz való hozzájárulásra;

Magyar Művészeti Akadémia (MMA)

A [2011. évi CIX. törvény](#) hozta létre köztestületi formában a Magyar Művészeti Akadémiát, mely a központi költségvetésben önálló fejezetet alkot. Törvényben megfogalmazott **feladatai közé tartozik** a magyar és egyetemes kultúra értékeinek érvényesülésének, megővésének elősegítése, a magyar művészeti élet kimagasló képviselőinek összefogása, a művészeti élet kérdéseiben álláspontok megfogalmazása, pályázatok kiírásával, díjak (pl. Nemzet Művésze díj) adományozásával a hazai művészeti élet ösztönzése. **2014-es költségvetési bevétel előirányzata 4,5 milliárd forint.**

Az MMA **vagyona származása szerint lehet:**

- törvény alapján az MMA tulajdonába adott állami vagyon;
- az MMA számára ingyenesen átruházott (adományozott) vagyon (ideértve a tag által juttatott vagyont is), valamint
- az MMA közfeladatai ellátása érdekében az előző két ponttól eltérő módon a tulajdonába került vagyon.

VÉLEMÉNYEK A MAGYAR KULTÚRAFINANSZÍROZÁSRÓL

A tanulmányokban leggyakrabban előforduló **kritikák a magyar finanszírozási rendszerrel szemben:**

- a hosszú távú, kormányzattól független stratégia hiánya;
- a 2000-es évektől erősödő politikai centralizáció, mely fiskális decentralizációval párosul, csökkentti a szektor gazdasági hatékonyságát, áttekinthetőségét;
- strukturális reformok hiánya;
- civil szektor szerepének gyengesége a kultúrafinanszírozás terén (is).

Az MTA Politikai Tudományok Intézete [tanulmányában](#) három „hasadékot” nevezett meg a magyar kultúrában:

- a szocialista időszakhoz való viszonyulással kapcsolatos eltéréseket, az erről való közmegegyezés hiányát;
- a társadalom évszázadokra visszatekintő, többszörös megosztottságát ideológiai-egzisztenciális törésvonalak mentén;
- a haladási stratégiák kérdését: a szerves saját hagyományokra építő fejlődés támogatói állnak itt szemben a „követő”, mindenkor vezető államok példáit átvevő stratégia szorgalmazóival.

A szerzők megoldási javaslatukban az integráltságot, azaz a kultúra többé-kevésbé koherens rendszerré szerveződését teszik meg alapfontosságúnak, amihez elengedhetetlennek tartják a hosszú távú célokon nyugvó, az egész társadalom létét figyelembe vevő tervezést.

Források:

- Council Resolution of 21 January 2002 on the role of culture in the development of the European Union ([2002/C 32/02](#))
- [1993. évi XXXIII. törvény](#) a Nemzeti Kulturális Alapról
- [2011. évi CIX. törvény](#) a Magyar Művészeti Akadémiáról
- [Magyar Statisztikai Évkönyv 2011](#) –Központi Statisztikai Hivatal, 2011.
- [Kultúrstatistikai adattár 2000-2010](#) – Központi Statisztikai Hivatal, 2010.
- [Inkei Péter: Állami kultúrátámogatás és kulturális politika Magyarországon az elmúlt húsz évben](#) – In: Új utak a művészeti menedzsmentben. Szerk: Zachar Balázs, Dér Cs. Dezső. Budapest, Arts&Business
- MTA Politikai Tudományok Intézete: Jelentés a magyar kultúra állapotáról – [Átfogó körkép, 2009.](#)
- Peter Inkei, Júlia Hentz: Cultural policies and trends in Europe-Hungary – [Compendium, 2013.](#)
- Zachar Balázs-Dés Csaba Dezső-Bognár Attila: Új utak a művészeti menedzsmentben – Budapest, Arts&Business, 2011.
- Tóth Ákos: Kultúrafinanszírozás az Európai Unió tagállamaiban és Magyarországon – Budapest. Akadémiai Kiadó. 2013.

Készítette: Dr. Sárkány Viktória
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

ORSZÁGGYŰLÉS HIVATALA KKI

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Tel.: (1) 441-4529; (1) 441-6486

Az információs jegyzet az országgyűlési képviselők tájékoztatása céljából készült.
A dokumentum az összeállítás elkészültének időpontjában fennálló aktuális helyzetet mutatja be.
Az információs jegyzet szerzői jogvédelem alatt áll.